

HABER YAPMA SÜRECİNDE HABER EDITÖRÜ VE EDİTORYAL SİSTEM

Deniz Kılıç*

Özet: *Çalışmada, teknolojinin etkisiyle haber yapma sürecinde ve editoryal organizasyonda meydana gelen değişim ve bu değişimin yarattığı sonuçlar incelenmiştir. Özellikle haber editörlerinin görevleri, sorumlulukları ve editoryal süreç içindeki rollerine ilişkin değerlendirmelerde bulunulan çalışmada haber yapma sürecinde editoryal sistem araştırılmıştır. Haberin muhabir tarafından bilgisayara girilmesi ile başlayıp film çıktısının ya da kalıbının alınmasına kadar ki işlemleri içeren editoryal sistemin işleyişi ve bu sistem içinde editörlerin kurumsal ve kamusal sorumlulukları değerlendirilmiştir.*

Anahtar Sözcükler: *Basın, haber editörü, editasyon.*

NEWS EDITOR AND EDITORIAL SYSTEM IN NEWS MAKING PROCESS

Abstract: *This study, deals with the development of editorial organization in the developing news making process which is the result of technological development. The role of the editors and the responsibilities in the editorial process is being described that the process of the editorial system which starts with the news written by journalist and the social and institutional responsibilities editors in the editorial system is being evaluated in the study.*

Keywords: *Press, news editing, news editor.*

*Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi.

HABER YAPMA SÜRECİNDE HABER EDİTÖRÜ VE EDİTORYAL SİSTEM

Giriş

Teknolojinin gelişimi kaçınılmaz bir şekilde medyayı değiştirmiş buna bağlı olarak gazetecilik mesleği de bu değişimden etkilenmiştir. Yüzyılın başında bir misyon olarak yapılan gazetecilik gelişen teknolojinin etkisiyle kariyer yapılan bir alana dönüşmüştür. Günümüzde yeni teknolojiler medyayı daha üretken hale getirmiş ve bunun ana sonucu da haberin bir mal gibi büyük kar karşılığı satılıp, dağıtımının yapılabilmesinin keşfi olmuştur. Haberin ticari potansiyelinin keşfi büyük sermayenin medyaya akmasını sağlamıştır. (Kapuscinski, 1999:7)

Haberin ticari değerinin artması doğal olarak bu mal (haber) üzerinde meydana gelebilecek “defolar” daha fazla dikkat çeker hale gelmektedir. Okuyucu sayısını artırarak daha fazla satış yapmak ve buna bağlı olarak reklam gelirlerini arttırabilmek amacıyla basın kuruluşları haberler üzerinde yaptıkları denetimi sıklaştırırken, teknolojinin yardımıyla haber üzerindeki geleneksel düzeyde yapılan denetim değişmeye başlamıştır. Bu görüşten hareketle Ryszard Kapuscinski medyanın devamlı olarak haberi nasıl keseceğini, nasıl düzenleyeceğini ve basacağını tartışan, içeriksel sorunlarla ilgilenmez hale gelmiş, temel sorun kesme biçme, editasyonmuş (editing) gibi hareket eden bir anlayış içinde olmaktan dolayı eleştirmektedir. (Kapuscinski, 1999:8) Yazınsal, fotografik ve görsel işitsel materyalin yayımlamaya uygun ve üretime hazır hale getirmek için yeniden üretim, seçim, derleme, ve gözden geçirme başka bir anlatımla editörlük işlemlerinin yerine getirilmesidir. (Gürcan ve Batu, 2002)

Medyanın haberi ticari bir mal gibi görme anlayışıyla beraber ortaya çıkan süreç beraberinde bir pazarlama düşüncesini de yaratmaktadır. Bu süreç içerisinde doğal olarak üretilen içerik ile beraber malın ambalajı, nasıl sunulduğu, müşteri memnuniyeti ve tercihleri, hedef kitle gibi temel unsurlar giderek daha önemli hale gelmektedir. Zamanla içerik üretiminin dışında kalan bu unsurların etkisiyle haber üretim ve denetim sürecinde farklılaşmalar meydana gelmektedir. (Walsh, 2001)

Editorial sistem

Gazetelerin yazı işlerine VGT’lerin (Video Display Terminal) girmesiyle beraber 1970’lerden itibaren haber hazırlama ortamında bir değişim başlamıştır. (Hohenberg, 1983:44) 1980’lerden sonra gazetelerde bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla tasarım ve editasyon işlemlerini atölyelerden bilgisayarlara kaydırmıştır. Alanda yapılmış birçok araştırma ve makale, haberi ilk değerlendiren haber editörlerinin çalışma şekil ve alışkanlıklarında teknolojinin etkisiyle bir değişim yaşandığını vurgulanmaktadır. (Auman ve Alderman, 1996:1) Yazı işlerinin organizasyonunda 1990’lı yılların ortalarından bu yana görülmeye başlanan yapısal değişiklikler organizasyonun çalışma sistemini ve doğal olarak işleyişini değiştirmiştir. (Russial, 1998:1)

Editoryal bir üretim olarak haberlerin, köşe yazılarının, grafiklerin, fotoğrafların, başlıkların, bulmacaların tasarım ortamında bir araya getirilmesiyle içerik düzenlemesi ve sunum süreci olarak editoryal sistemin ilk temelleri oluşmuştur. (Auman, 1994:128)

Gazetelerde bilgisayarların kullanımını “editöryal sistemler” ve “üretim sistemleri” olarak iki gruba ayırmak mümkün olmaktadır. Editöryal sistem, haberin muhabir tarafından bilgisayara girilmesi ile başlayıp film çıktısının ya da kalıbının alınmasına kadar ki işlemleri içeren bir sistemdir. Üretim sistemi ise baskı makinesini ve katlama ünitelerindeki iş akışını yöneten sistemdir. Bir gazetede editöryal sistem, habere ağırlık veren ve buna göre tasarlanmış programlardan oluşur ve haber edit edebilme, haber işleme, güvenliği, ağ kullanımı, iş akışını düzenli sağlayacak eklemleme ve arşiv oluşturabilme gibi temel özelliklere sahip olması gerekmektedir. (Gürcan, 1996:102) Editoryal sistemin temel hedefleri arasında dizgi, düzeltme, pikaj, kamera ve montaj işlemlerinin yok edilmesi, kalitenin yükseltilmesi, gazete grafiğinin disiplin altına alınması, hazırlık zaman limitlerinin geriye itilmesi ya da esnekliğin artırılması vardır. (Duran, 1998:251)

Yazı işlerindeki geleneksel işleyişin zamanla terk edilmesinin gereğini savunan Edward Miller; yazı işlerinin tasarım etrafında toplanması gerektiğini ve böylece sistemin işleyişinde meydana gelecek temel değişiklikler ile yazınsal ve görsel parçaların tutarlı bir şekilde bir araya getirilebileceğini savunmakta aynı zamanda bu şekilde yeni pazarlar ve okuyucular kazanılabileceğini söylemektedir. (Miller, 1992:24) Buna bağlı olarak ABD’deki yazı işleri organizasyonunun köklü değişiminde, medya endüstrisinin ve yönetiminin son on yıl içindeki yeni pazar arayışları ve yeni talepler yaratma ihtiyacının rolü olduğu vurgulanmaktadır. (Auman, 1994:128)

Son yıllarda editoryal organizasyonun ve buna bağlı olarak içeriğin değiştiğini ve bu değişimin üzerinde üç ana nedenin etkili olduğu profesyoneller tarafından vurgulanmaktadır. İlk etmen, teknolojik gelişmenin haber üretim sürecinin aşamalarını kolaylaştırması ve çeşitlendirmesi, ikincisi haberin ticarileşmesine bağlı olarak ortaya çıkan medya endüstrisinin yeni pazar arayışları, üçüncüsü reklam endüstrisinin kendi hedef kitlelerine uygun yayın arayışının zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Özellikle üçüncü etmenle ilgili olarak reklamların iletişim araçlarını değişikliğe, bir evrime zorladığı düşüncesinde birleşilmektedir. (Brooks ve Sissors, 2001:15)

İletişim araçlarındaki editoryal içeriğe ilişkin değişim öncelikle televizyonda, radyoda ve dergilerde başlamıştır. Önceleri birer kitle iletişim araçları olarak kabul edilen televizyon, radyo, gazete ve dergiler artık bu özellikleriyle tanımlanmamaktadır. Ayrıca iletişimciler tarafından önceleri kitle olarak kabul edilen okur/izler insanlar günümüzde ilgi alanlarına göre daha küçük parçalara ayrılarak belli yayımları takip etmeye başlamışlardır. Temelde bunun nedeni sadece okur/izler kitlenin bilinçlenmesi ya da yayınlanan haberlere göre izleyicinin iletişim aracına biçtiği rol de değildir başka bir deyişle bunu haberler yapmamaktadır. Bunun en önemli nedeni reklamlardır. Bu durumu erken fark eden

gazete ve televizyonların yayıncı ve editörleri yayım içeriklerini değiştirmeye çalışmışlardır. Reklamlar, izleyicileri küçük parçalara ayırarak onları kitle olmaktan çıkarmış özellikli grup haline getirmiştir. Bunun ana nedeni reklamcılarının belli yaş gruplarına, özelliklere, alışkanlıklara vb. hitap eden yayınlara para yatırmaya başlamışlarıdır. Sektör, hobi, spor, otomobil, müzik sağlık, ekonomi, politika, spor vb. dergilerin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenler arasında reklamcılarının pazar arayışları yatmaktadır. Hedeflenen özellikli izleyici, okur ve dinleyicilere ulaşmanın en kolay yolu bu tip yayınları izleyen kesimi yaratmaktır. Doğası gereği kitlesel olan gazetelerde sosyo-ekonomik yapıya göre ya da şehrin veya ülkenin belli bir kesimine göre özel baskı yapılmamaktadır ancak gazetelerdeki haber alanlarının birbirinden ayrılması reklamların etkisiyle ortaya çıkmıştır. (Brooks ve Sissors, 2001:16)

Editoryal sistemin önemi ve getirdiği değişiklikler

Haber yapımındaki yeni organizasyon önemli kazanımlar sağlamakla beraber medya içeriğine ve işleyişine yönelik olumsuzluklarda bulundurmaktadır. Editoryal sisteme geçişle birlikte katı hiyerarşik bir yapısı olan yazı işlerinde editörler ile muhabirler arasındaki duvarlar kaldırılarak yan yana çalışılmaya başlanmış ve haber merkezinde sosyal davranışların olumlu yönde gelişmesi sağlanmıştır. (Foreman, 2001; Russial, 1998:17)

Teknolojinin etkisiyle ortaya çıkan yeni yapılanmanın içerisinde haber editörü, muhabir, fotoğrafçı, grafiker, sayfa tasarımcı bir araya gelerek çalışmakta ve haberdeki denetim baştan sona izlenebilmektedir. Doğal olarak bu takım çalışması, haber alanının (eğitim, sağlık, ekonomi, politika, spor) içeriğine göre bir araya getirilmektedir. Eş deyişle uzmanlaşmış kadrolardan oluşan takım "haber yapma" sürecinde daha üstün bir performans göstermektedir. Takım çalışmasının getirdiği önemli avantajlar arasında haber oluşturma sürecinde içeriksel niteliği artırıcı editasyona daha fazla zaman ayrılmasıdır. Ayrıca baştan sona sürecin içinde yer almalarından ötürü haber editörlerinin önemi daha da artmıştır. Takım çalışmasına getirilen önemli eleştiriler arasında iş yükünün eşitsiz dağıtılmasıdır. Bu durum çalışanlarda verimliliğin ve içeriksel niteliğin düşmesine neden olmakla beraber takımındaki diğer çalışanlar ile gerçekleştirilen karşılıklı etkileşim, gazetecilerin profesyonel yaklaşımlarının gelişmesine yardımcı olmaktadır. (Grimm, 2000a; Brooks ve Sissors, 2001:39)

Günümüzde hızla küreselleşen pazarların yüksek düzeyli bürokratik organizasyonları yetersiz ve verimsiz hale getirdiği vurgulanmaktadır. Bu durum gazetelerde denetim ve yönetim organizasyonlarındaki ara düzeyleri elimine etme gereğini ortaya çıkarmıştır. Yazı işlerinin yeniden yapılandırılma çalışmaları altında temel olarak verimlilik, kar, kalite ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi yatmaktadır. Günümüzde sayfaların tasarımından, film çıktısı alınana kadar yapılan işlemlerde harcanan zaman kısaldığı için son teslim tarihi süreleri uzayarak artan bu zaman editörlerin kullanımına verilmiştir. Ancak daha az çalışanla, daha çok iş düşüncesi, yazı işlerinde çalışanların bir kısmını ortadan kaldırırken bir kısmına da ek iş yükü getirmektedir. (Russial, 1998:11) Bilgisayar teknolojisi, gazetenin

mutfağı sayılan pikaj işlemlerini ortadan kaldırmış ve montaj işlemlerinde kolaylık sağlamıştır. (Russial, 1994: 93; Foreman, 2001; Gürcan, 1996:102-103) El emeği ile yapılan bu teknik işlerin bilgisayarlar ile yapılabilmesi gazetelerin mutfağı sayılan teknik servislerinde çalışanların giderek ortadan kalkmasına neden olmuş, birkaç farklı nitelikteki işi yerine getiren melez nitelikli gazete çalışanları yaratmıştır. Aslında bilgisayar teknolojisi gazetelerin mutfağından yazı işlerine “iş” transfer etmiştir. (Glover, 2000c)

Editoryal sistemde ürünün görüntü kalitesinde iyileşmeler sağlanmış, başka bir anlatımla daha şık gazeteler üretilmeye başlanmıştır. Bunun önemli sonucu olarak gazeteler okuyucular için daha çekici hale gelmiştir. Ayrıca elektronik ortam daha az kişi ile çalışılabilmesine olanak verdiği için işgücü maliyetlerinin düşmesini sağlamıştır. Yayıncı için zaman para, editör için de kalite anlamına gelmektedir. Özellikle gazete yöneticilerinin yetersiz sayıda iş gücü ile işleri yürütme çabası haber merkezinin iş yükünü arttırmış ve eleman azlığından kaynaklanan hatalar gazetelere olan güveni etkilemeye başlamıştır. (Zipperlen, 2000)

Editoryal sistem ve Türk basını

Editoryal sistemin Türkiye’ye gelişi dünyada yaşanan örnekleriyle paralellik taşımaktadır. Teknolojik gelişimin beraberinde getirdiği ilerlemenin yansımaları Türkiye’de de yaşanmıştır. Basım teknolojisinin günümüzde geldiği nokta gazetelerin baskılarına olumlu yönde yansımıştır. Ancak içerik olarak bu değişim olumlu görülmemektedir.

Özellikle gazete çıkarmak için gerekli zamanın kısalmasıyla beraber kısalan zaman gazetecilerin daha az çalışmasını sağlamamıştır. Bunun nedeni yeni gelen teknolojinin gazetenin eskisi gibi bir kere basılıp dağıtılması gibi bir kısıtlama getirmemesidir. Başka bir anlatımla rotatifler döndüğü sürece, gazete son gelen haberlere göre yeniden şekillendirilmektedir. (Ataklı, 1996:96-100; Duran, 1998:251)

Özellikle görüntü kalitesindeki artış, baskı süresinin kısalmasıyla beraber pazarlama olanaklarının artmasını sağlayarak, dağıtım ağını genişletmiştir. Gazetelerin daha hızlı, daha temiz hazırlanması ve yurdun her yanına dağıtılabilmesiyle birlikte gazetelerden yararlanmak isteyen başka üretim birimleri harekete geçerek günün tüketimi körükleyen politikalarının da etkisiyle basının tanıtımdaki gücü farkına varılmış ve reklam sektöründe patlama yaşanmış bu durum reklam sektörünün büyümesini sağlamıştır. Reklamın artması, teknolojisini yenileyen ancak çok büyük finans yükünün altına giren gazeteler reklama yönelik promosyonlarını hızlandırmasına ve reklam sektöründe de yeni iş sahaları açmaya başlamıştır. (Ataklı, 1996:99)

Ancak gelişen teknoloji gazete sahiplerinin ve yöneticilerinin teknoloji karşısında insana olan yatırımı gözardı etmelerine neden olmuş gazetelerin içeriksel olarak değerini azaltmıştır. Finansal anlamda büyüyen gazetelerin tek elden yönetilemeyecek kadar genişlemesiyle özellikle maddi kaynaklar, bu maddi

kaynakların sevk ve idaresi ile yayın politikasını yürütmek uzmanlık isteyen alanlar halinde yer almaya başlamıştır. Eskisi gibi kaynağından, başka bir anlatımla meslekten yetişen, gazeteye bir kenarından girip yükselerek yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmenleri olan gazetecilere günümüz gazeteciliğinde daha az rastlanır olmuştur. Bunun yerine özellikle konusunda uzman, gazetecilik okulu mezunu, bir kaç dili yetkin şekilde kullanabilen insanlar gazetecilik mesleğini yapmaya başlamışlardır. Bu durum bugünün gazetecisinin eskisi gibi azla yetinen değil pek çok dengesiz ücret politikalarına rağmen ücret açısından birçok sektörün önüne geçerek cazip maddi ve manevi kazanç odağı olmuştur. (Ataklı, 1996:100)

Gazetecilik mesleği yenilenen teknolojik olanakların etkisiyle habere daha kolay ulaşmaya başlamış bu hız, bir zincir şeklinde haberin elde edilip yazılması, gazetenin hazırlanması, basılması, pazarlanması ve dağıtılması ve gelirlerinin artması ile gazetelerin büyümesini sağladığı konusunda mesleğin profesyonelleri aynı görüşü paylaşmaktadır. Ancak teknolojik yatırımın en üst düzeyde gerçekleştiği gazete üretimi ve basın sektöründe, insan unsuruna yatırım yapılmamasını gazeteciler ve sektörün çalışanları işsizlik veya zor şartlar altında çalışmak zorunda kalarak ödemişlerdir. Bu süreç içinde gazetelerin içeriklerine (yayınlanan haber ve sayfa sayısında artış, hazırlanan yazı dizileri, inceleme, araştırma içeren çalışmalar) yönelik hiç bir ilerleme yaşanmazken istihdam edilen nitelikli eleman sayısında önemli ölçüde bir azalma olmuştur. Teknolojinin verdiği olanaklar ile “havuz” sistemi sayesinde normalde bir gazete çıkarmak için oluşturulan muhabir ve yazar kadrosu ile 3-5 gazete çıkarılmaktadır. Bu durum aynı holding bünyesinde 3-4 kişilik bir kadroyla çıkarılan ve haber verme kaygısı olmadığı için 2-3 gün önceden hazırlanan gazeteleri ortaya çıkarmış ve bunun da en kötü sonucu olarak kamuoyunu bilgilendirme görevi başka bir ifadeyle haberdan uzaklaşan, görüntü, fotoğraf eğlence özel hayatın ihlalinin çokça gözlemlendiği magazin haberciliğine yönelme olmuştur. Zamanla, Türk basını meslek ilkelerine bağlı gazetecileri kaybederek meslekte bir yozlaşma ve düşüşe neden olmuştur. Daha fazla üretim ve daha fazla kar isteyen sektör medya sahipleri ve yöneticileri, bilgi verme işlevi olma ve ticari kuruluş olma gibi iki nitelikli basını sadece kar’a yönelik endüstriyel kuruluşlar haline getirmişlerdir. (Tavlaş, 1996:151-152)

Editöryal sistem içinde editörün önemi ve yeri

Son yirmi yıl içinde, teknolojik devrimin haber merkezlerinde yaptığı değişime vurgu yapan Williams, editöryal süreç içinde haber editörlerini şu şekilde anlatmaktadır: (Williams, 2001)

“Günümüzde editörler moda uygun olarak kağıt, kalem, yerine bilgisayarı kullanmakta ve sadece bir hata yaparlarsa gündeme gelmektedirler. Meslekten olanlar, editörleri gazeteciliğin son savunma hattı olarak görüyorlar ve muhabirlerin işlerini yaparken bıraktıkları sorunları, hataları, temizliyorlar. Editörler, ne köşelerinde kendi fotoğraflarıyla yer alan yazarlar gibi ne de haber ve fotoğraflarının altında adları çıkan muhabir ve foto muhabirleri gibi bir zafer

beklentisi olmaksızın, mesleki bir tatminkarlık içinde görevlerini yerine getirmektedirler”

En basit tanımda haber, editörün söylediği şeydir. (Giles, 1988:690) Haber editörü; gazetesinin uygulamaya çalıştığı genel yayın politikasına göre haberlere kapı açan ya da kapatan bir “eşikbekçisi”,dir. (Bridges, 1991:719) Editör, şartlara göre haberleri rafa kaldıran ya da sümen altı eden, insanları, kurumları gerçeklerin sorunlarından koruyan bir güvenlik tıkacıdır. Haber editörü, gazetesinin “pazarını ve okuyucusunu” anlayan ve tanımlayabilen, gazeteye gelen haberlerin bu kapsama uygun olup olmadığını inceleyen bir gazetecidir. Gazeteci Metin Münir’e göre, haber editörleri (sub-editor) gazetelerin olmazsa olmaz çalışanlarıdır. Münir haber editörlüğü kavramının gerekliliğinin şöyle açıklamaktadır: (Arman, 2001:11)

“Haber denilen şey kolektif bir iş. Gazeteci tek başına çalışmalıdır, dikkafalı, sıradışı hatta biraz deli olmalıdır. Kural tanımamalıdır ama onun haberi gazetede asla onun yazdığı gibi çıkmamalıdır. Muhakkak bir soğuk kanlılık mesafesi olmalı ve yasaları bilen akli başında biri tarafından ki o subeditör oluyor, o haber tekrar okunmalıdır”.

Editörlerin gazetelerde sunduğu hizmetlerin arasında en önemlisi öncelikli olarak okuru temsil etmeleri ve okur çıkarlarını korumalarıdır. İkincil görevleri gazetede başlamaktadır ve haber denetimi sırasında yanlışlara, suçlara karşı görev yapmaktadırlar. Editörler bölüm sorumlusu, tasarımcı gibi çalışarak okurun ilgisini çekecek şekilde haberlerin başlıklarını, spotlarını, foto altlarını düzelteren ya da yeniden yazan, gerektiğinde “habere ters takla attıran”, bir anlamda haber içeriğinin yeniden kurgulanmasından sorumlu gazetecilerdir. (Yüksel ve Gürcan, 2001:26; Grimm, 2000a)

Medya merkezli yapılan eleştirilerde günümüz medyası kendisiyle ilgili ortaya çıkan skandallar ile kendi söktüğünü dikemeyen terzi konumuna düşmüştür. Hiçbir iş kolunda, meslek dalında kendi kendini ödüllendirme bu kadar görülmemektedir. Bu aşırı övünç ve gurur tablosu yapılan hatalar karşısında okuyucu için hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu gidişe dur diyebilecek bir tek editörler görülmektedir ve onların yapması gereken birçok konu gözardı edilemeyecek boyutlardadır. Bu nedenle editörlerin mesleğin nesnellik açısından sürdürülebilirliğini sağlamaları için birkaç temel kuralı gözönünde tutmaları gerekmektedir. Özellikle gazetecilerin anonim ya da kimliği belli olmayan kaynakları kullanmaktan vazgeçmeleri gerekmektedir. Kimliği belli olmayan haber sızdırıcılarının, dedikodu merkezlerini ve spekülörleri dinlemeyi bırakmak durumundadırlar ya da böyle haberleri kovalamaktan vazgeçmeleri gerekmektedir, çünkü okuyucunun böyle konulara inanmadığı ortaya çıkmıştır. (Hohenberg, 1983:45-46)

Editörler hem kendi hem de yayın kuruluşunun haber politikalarını bütünüyle tanımlamalıdırlar. Bu şu şekilde açıklanabilir: Muhabirlerin haber politikalarına uymalarını sağlayacak yollar editör tarafından tanımlanmalı ve bunlar örnek haberler ile muhabire gösterilmelidir. Muhabirlerin uyacakları haber politikalarının nasıl ve neden o şekilde uygulanacağını sınırları, haber kuruluşunun ve izler

kitlenin “kabul değerleri” içerisinde çizilmektedir. Doğal olarak her yayın kuruluşunun kabul edip yansıttığı bir politik görüş ve değerler dizgesi vardır ve bu yayın politikasını kabul edip bu değerler dizgesini paylaşan bir izler kitle bulunmaktadır. Haber içeriklerini belirleme görevi ve hakkı, yayın kuruluşunun sahibi tarafından editöre devredilmiş olması nedeniyle “kamu hizmeti sınırları içinde kabul edilmiş yayın anlayışını sürdürmek ve muhabirlere uygulatmak” editörün görevidir. (Giles, 1988:690)

Editörlerin haberlerde gözden kaçırmaması gereken unsurları şöyle sıralayabiliriz: Editörler, gerçeklere dayanan doğru bilgilerin verilmesi, verilen bilginin kaynaklara bağlanması, sorun yaratacak ayrıntılar üzerinde önceden gerekli değişiklik ve geliştirmeleri yapmaları, haber yayına hazırlanırken mantıksal bir dizge içinde önemli bilgilerden daha az önemli bilgiye doğru sıralama yapılması, onur kırıcı yayın, mahremiyet ve içinde suç unsuru taşıyan bilgiler, potansiyel olarak kışkırtıcı ve haksızlık yaratacak nitelikte unsurlar haber metinlerinden tam doğru olarak ve bir soruna yol amayacak şekilde düzeltilmeli, habere konu olan bütün tarafların görüşlerinin, haber metnine ve görsel unsurlara dengeli bir şekilde yansıtılması toplumda yer alan ve sivrilen yerel ve güncel sorunlar, geleceğe ilişkin planlar, özel plan ve projeler vb. gibi konulara duyarlı olmalı ve bunları yakından izlemeleri konusunda sorumludurlar. Ayrıca editörler, anlatımı zayıf olan metinleri okunabilir hale getirmek, gerekirse eklemeler yapmak, başlıkları, foto altlarını düzeltmek ya da yeniden yazmak ile görevlidirler. (Hodgson, 1998:39; Lorenz ve Vivian, 1996:235; Hough, 1984:153; Glover, 2000a; Brooks ve Sissors, 2001:38; Tokgöz, 1994:180; Glover, 2000b)

Ayrıca; bütün alıntı ya da demeçler dengeli ve haberde sözlerine yer verilen kişilerin ne demek istediği editör tarafından anlaşılmış olmalıdır. Haberde bilenen tüm ayrıntılar yer almalı ve önemsiz olduğu düşünölen bilgiler muhabirler ile beraber denetlenmelidir. Hikayede haber değeri olan, dikkat çeken noktalar vurgulanmalı, hikayeyi özel yapan noktalar, ayrıntılar aranmalıdır. Ertesi gün haber çıktığında kim üzülecek, kim sinirlenecek ve olacak olayların nedenleri düşünölmeli ve gazeteciler için her öğe eksiksiz olarak haberde yer alması sağlanmalıdır. (Grimm 2000a; Grimm 2000b; Sellers, 1968:8-14)

Medya içeriği üzerine yapılan eleştirilerin önemli bir kısmı, basında yer alan haberlerin nesnel olmadığı ya da gerçekleri bütünüyle yansıtmadığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu eleştirilerden hareketle haberi, gerçeğin yeniden kurulması olarak düşünöüğümüzde, iletişim süreci içinde gerçeğe ilişkin anlamın ne tür kırılmalara uğradığını belirlemede, öncelikle göz önüne alınması gereken unsurlar arasında haberi alanın toplumsal olgu ve olaylar karşısındaki duruşu; haberi kaleme alanın kullandığı dil, tarz vb. teknikler, editörün habere verdiği öncelik ve önem; aracın (gazete, dergi vb.) kullanım ve dağıtımı, alıcının (okuyucu/izleyici), haberi elde etme, okuma olanakları ile değerlendirme kapasitesi yer almaktadır. (Ramonet, 2000:40)

Haber üretimini, içinde yaşanılan toplum ile haberi üreten kurumun yapısı etkiler. Hedef kitlenin kimliği, toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, olayın niteliği,

haberin kaynağının kimliği, haberin yayılmasını isteyen çıkarı, hükümetin tutumu, ne tür bilginin verildiği ve neyin gizli tutulduğu, ekonomik durumun halk üzerindeki baskısı haberi dışardan etkileyen güçlerdir. Ürünü biçimleyen haber odasının içindeki güçler ise izlenen gazeteciliğin türü, uğraşa yönelik tutum, kitle iletişim aracının ve teknolojisinin türü, kurumun ve haber yazarların tutumu, zaman, yer ve ekonomik kısıtlılıklardır. Haber önyargılıdır ve haber yazar kişiler kendi geçmişlerini, inançlarını, ideolojilerini habere yansıtırlar. (Usluata, 1994:93)

Haberi en son ele alan, işleyen editörün haber içeriklerine olan etkisi ve editöryal düzenlemeye ilişkin Kılıç, tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada orijinal muhabir haberi ile gazetede basılan haberler arasında farklar bulunduğu vurgulanmaktadır. Haberlerde farklılaşma; öncelikle habere bilgi keserek, orijinal haberde olmayan yeni bilgiler ekleyerek ve ifadelerde sıfat kullanılarak yapılmaktadır. Editörler haberlerde önemli gördükleri ayrıntılara vurgu yaparak, bu ayrıntıları büyütürken ya da bazı bilgileri gizleyerek haberlerin veriliş tarzını değiştirmektedirler. Ayrıca muhabirlerin önemli saydıkları ve haberi kurdukları konuyu gizleyerek ya da ayrıntıları kısaltarak değiştirmişlerdir. Bununla birlikte haberlerin başlıklarını özellikle sıfat kullanarak değiştirmekte veya yeniden yazmaktadırlar. (Kılıç, 2003:139)

Sonuç ve Öneriler

Haberin yeniden yazıldığı bir süreç olarak editasyon haberin muhabirin elinden çıktıktan sonra nasıl bir değişiklik geçirdiğini kavramayı kolaylaştırmaktadır. Ham madde üzerinden katma bir değer yaratma gibi görülebilecek bu üretim sürecinde ham haber, yayın kuruluşunun kendi yayıncılık kurallarının sınırladığı haber formatına dönüşümünü tamamladıktan sonra okurun önüne gelmektedir. Temelde bir konunun haber olarak değerlendirilmesinde, diğer haberler arasından seçilmesinde, gazetenin hangi sayfasında, sayfanın neresinde, ne kadar uzunlukta fotoğraflı mı veya fotoğrafsız mı gireceğine ve ne kadar nesnel ya da öznel olunacağına tüm aşamalarda muhabirin, haber ajansının, editörün, tasarımcının habere konu ve taraf olanların, yayın kuruluşunun, reklam verenin, okurun, devletin, hükümetin dolaylı ya da dolaysız kesinlik bir etkisi olmaktadır.

Liberal çoğulcu anlayış, homojen bir yapıda bulunmayan toplumda farklı grupların kendi çıkarları doğrultusunda basını eşit olarak kullanabileceğini varsaymakla beraber medya üzerine yapılan eleştirilerin başında, kitle iletişim araçlarının eşitsizlik yaratacak şekilde kullanılması ve yine iletişim araçlarına eşitsizlik yaratacak şekilde sahip olmak gelmektedir. Bununla birlikte liberal çoğulcu anlayış içinde, toplumda üretilen fikirlerin özgürce ifade edilebilmesinin sistemin doğru işlemesi için gereken mekanizmaların çalışmasına bağlı bulunduğu gözden kaçırılmaması gereken bir konudur. Devamlı olarak habercilerin gazetecilik meslek kurallarına ve meslek ahlakına uymaları konusunda uyarılmalarının, iletişimde meydana gelen bozulmaların, aksamaların gazetecilere yüklenmesinde, bu mekanizmaların var olduğu ve bunların doğru çalıştığının varsayılmasından kaynaklanmaktadır. Eğer sistem doğru çalışırsa içindeki bozuklukları kendiliğinden dışarıda bırakacağı kabul edilmektedir. Gazetecilerin

tartışmalı haberler ile ilgili olarak mesleki arzuları ile vicdanları arasında kısıtlı kalmalarını engelleyecek, haber içeriklerinin belirlenmesinde etkili dış ve iç etkenler ile toplumun çıkarlarını karşı karşıya getirmeyecek, bu konuda gazetecilere yeni açılımlar sağlayacak mekanizmaların etkin bir şekilde yeniden hayata geçirilmesi ya da kurulması ve gerekmektedir.

Sistemin mekanizmaları arasında özellikle sendikanın gazetecilere sağlayacağı iş güvencesi ve barışı gelmektedir. Ayrıca meslek kurallarını ve ahlakını gözardı etmeyen ve bu konuda yaptırımları olan yönetmelikler vasıtasıyla mesleğe ilişkin düzenlemeleri yapan bir meslek odası, öncelikler arasında olmalıdır. Gazetecilerin bağlı bulunduğu bir meslek odası mesleğin kurumsallaşmasını sağlarken gazetecilerin istihdam edilmesi ilişkin bazı öncelikleri de beraberinde getiren bağlayıcı kararların alınmasında etkili olacaktır. Özellikle bu iki mekanizmanın çalışmasıyla oluşacak özgürlük ortamı, başta basına olan güveni arttıracak kaybedilen okurun yeniden kazanılmasında faydalı olacaktır. Bütün bunlarla birlikte medyadaki sahiplik yapısı ile ilgili olarak, farklı düşünce ve seslerin kendilerini ifade etmede eşitsizlik yaratacak bir ortamın oluşmasını engelleyecek yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca basın kuruluşlarının gizlenmiş özne yayın politikalarının açıkça ortaya konarak, gazetecilerle basın kuruluşunun üzerinde odaya sağlayacağı bir "sözleşme" haline getirilmesi gerekmektedir. Bütün bunlarla birlikte basılı ürünlerin dağıtımının serbest rekabet ortamını zedelememesi, radyo ve televizyon frekanslarının adilane dağıtılması bu mekanizmalar arasında önemli bir zinciri oluşturmaktadır. Ayrıca basın kuruluşları nitelikli iş gücüne yatırım yapmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak medyada haber içerikleri belli etkenler altında farklı düzeylerde değiştirilmektedir. Haber merkezine ulaşmasından itibaren devamlı olarak editörler tarafından işlenen haber, özellikle basın kuruluşunun genel yayın politikaları, haberi hazırlayan ve işleyen gazetecilerin özyapısal nitelikleri, haber yapmanın kendi şartlarından kaynaklanan zorluklar, örgüt dışından gelen farklı çıkar gruplarının baskısı altında yayınlanmaktadır. Buradaki temel mesele bütün baskıların ve etkilerin editör tarafından haber içeriğine yediriliyor olmasıdır. Ayrıca editörlerin haber işlemleri bir yana, genel yayın politikaları ve basın kuruluşunun kendi çıkarlarıyla uyumlanmış bir şekilde haber yapan ya da bu şekilde haber yapması telkin edilen muhabir ya da ajansların da olduğudur. Mutlaka değiştirilen, kısaltılan ya da içinden bilgi çıkartılan her haberin bir manipülasyona uğraması sözkonusu değildir ancak haberlerin kaynaklara dayanmaması, habere konu olan taraflara eşit zaman eşit yer ilkesinin uygulanmaması, haber metinlerinde ve özellikle başlıklarda sıfat kullanımı, haberlerin kaynaklandığı konulardan uzaklaştırılarak kendi içinde gizlenmesi haber üzerinde ortak çıkarı bulunan okur/izler kitlenin, kamunun bilgilene hakkının çiğnenmesi doğuracaktır. Tüm eleştirilere yanıt vermesi gerekenler sadece gazeteciler olmamakla birlikte basın kuruluşlarının sahipleri ya da ortakları, okur/izler gruplar, yasa yapıcılar, toplumsal örgüt ve kuruluşlar haber alma hakkının özgür ve temiz bir şekilde gerçekleştirilmesi anlamında basından sorumludurlar.

KAYNAKÇA

- Arman, A. (2001) Yakında Seks Yazılarına Başlıyorum. *Hürriyet Pazar*, 9 Eylül 2001, s. 11.
- Ataklı, C. (1996) Yeni Teknolojilerle Gazete Yönetimi. *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, 11.
- Auman, A. (1994) Design Desk: Why are more and more newspapers adoptting them. *Newspaper Research Journal*, 15.
- Auman, A. ve Alderman, B. B. (1996) How Editors and Educators See Skills Needed for Editing. *Newspaper Research Journal*, 17.
- Bridges, J. A. (1991) Daily “Newspaper Managing Editor’s Perceptions of News Media Functions”, *Journalism Quarterly*, 68, 4.
- Brooks B.S. ve Sissors, J. Z. (2001) *Art of Editing*. Viacom Com. Mass. USA
- Duran, O.(1998) Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayii, Cem Ofset Yayıncılık, İstanbul.
- Foreman, G. (2001) Copy Editors: Journalism’s Interior Linemen, <http://www.poynter.org/research/copy/ce.13.html> , 21.3.2001.
- Giles, R. H. (1988) *Newsroom Management: A Guide to Theory and Practice*, Media Management Books. Inc. Detroit, MI 48231.
- Glover, A. (2000a) In Search of the Perfect Copy Editor: 10 Copy Editor Traits That Guarantee You Success, <http://poynter.org/Research/copy/10copy.htm>, 20.12.2000.
- Glover, A. (2000b) Personal Responsibility for Copy Editors The Secret in Your Life and Your Career, http://poynter.org/Research/copy/copy_person.htm, 8.9.2000.
- Glover, A. (2000c) The Seven Deadly Copy Editing Sins”, <http://poynter.org/Research/copy/7copy.htm>, 20.12.2000.
- Grimm, J. (2000a) Editing, Good Taste and Other Policies, <http://www.poynter.org/dj/050100.html>, 20.11.2000.
- Grimm, J.(2001b) Assigning Editor Checklist, <http://www.poynter.org/dj/050100.htm>, 10.02.2001.
- Gürcan, H.İ. ve Batu, Ç. (2002) İnternet Haberciliğinde Sanal Yazı İşleri ve Gazetecilikte Değişen Roller, <http://inet-tr.org.tr/inetconf7/eposter/gurcan-batu.html>, 13.12.2002.

- Gürcan, H.İ. (1996) Geleneksel Gazeteden Elektronik Yayıncılığa. *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, 11.
- Hodgson, F. W. (1998) *New Subediting: Apple-Mac, QuarkXpress and After*. Third Ed. Oxford: Focal Press.
- Hohenberg, J. (1983) *The Professional Journalist*. USA, CBS College Publishing.
- Hough, G. A. (1984) *New Writing*. Third Ed., Houghton Mifflin Company, Boston USA.
- Kapuscinski, R.(1999) Reflection of the World. *World Press Review*. 46/12, 7.
- Kılıç, D. (2003) *Haber Yapımı Sürecinde Editör ve Editöryal Sistem Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Lorenz, L. A. ve Vivian, J. (1996) *News Reporting and Writing*. Boston: Allyn and Bacon/Viacom Company USA.
- Miller, E. (1992) Where is Design Leading Us?. *Quill*, September.
- Ramonet, İ. (2000) *Medyanın Zorbalığı*. Om İletişim. İstanbul.
- Russial, J (1994) Pagination and The Newsroom: A question of time, *Newspaper Research Journal*, 15, 1.
- Russial, J. (1998) Goodbye Copy Desks, Hello Trouble?. *Newspaper Research Journal*, 19, 1.
- Sellers, L. (1968) *The Simple Subs Book*. Oxford: Pergamon Press.
- Tavlaş, N. (1996) Ahlak ve Onurunu Yitiren Türk Basını *Yeni Türkiye Medya Sayısı-I*, 11.
- Tokgöz, O. (1994) *Temel Gazetecilik*. Üçüncü basım, İmge Yayınları, Ankara.
- Usluata, A. (1994) *İletişim*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Walsh, B.(2001) How a Copy Desk Works, <http://www.theslot.com/structure.html>, 11.10.2001.
- Williams, R. H. (2001) When the 'Last Line of Defense' Failed. <http://www.theslot.com/captain.html>, 9.8.2001.
- Yüksel, E.ve Gürcan, H. İ. (2001) *Habercinin El Rehberi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1263.
- Zipperlen, G. (2000) Create a Climate of Quality, <http://www.asne.org/work/jcp/credibility/htm>, 10.12.2000.